

Forrai Erzsébet - Klucsai Barna

Nappali intézmények a fogyatékkal élők ellátásában

A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetben folytatott, a felnőtt korú fogyatékkal élők intézményeinek feltérképezését célzó kutatás során a bentlakásos intézmények mellett (ld. Kapocs 2003/4) megvizsgáltuk az országban működő nappali ellátást nyújtó intézményeket is. A teljes körű felmérés érdekében önkitöltős kérdőíveket jutattunk el az ország összes – a 2001. évi KSH adatokat alapul véve 90 – intézményébe. A kérdőívek kiküldésére 2002. februárjában került sor.

A 90 kiküldött kérdőív közül mindössze 43 érkezett vissza, ami az intézmények számát tekintve 47,7%-os válaszadási arányt jelent. A férőhelyek számát tekintve (ugyancsak a KSH adatai alapján): a 2001. évben 2 266 működő férőhelyet találunk az intézményekben, ebből 1 124 férőhelyre vonatkozóan (49,6%) kaptunk információkat. A válaszoló intézmények 1 032 fogyatékos személyt láttak el a megkérdezés időpontjában. Fentiek alapján kutatásunk, illetve az abból származó eredmények nem tekinthetők érvényesnek az ország összes intézményére vonatkozóan, hanem pusztán tájékoztató jellegűnek, s az adatokból levont következtetések is kizárólag a válaszoló intézményekre érvényesek. A feldolgozásnál minden alkalommal közöljük az adott kérdésre választ adó intézmények számát, hiszen a kérdőíveken belül is mutat egyfajta hullámzást a válaszolási kedv.

1. Az intézmények területi jellemzői

Az 1. sz. táblázatból kitűnik, hogy nincs olyan megye az országban, ahol ne működtetnének nappali ellátást biztosító intézményt fogyatékkal élők számára. Ugyanakkor természetesen az intézmények a régiók között nem egyenletesen oszlanak meg. A KSH adatai szerint a legtöbb (30) intézményt – sok más ellátási formához hasonlóan – a közép-magyarországi régióban találjuk, a legkevesebb intézménnyel pedig a Nyugat-Dunántúlon (7), valamint Észak-Magyarországon (7) találkozunk.

*1. számú táblázat
A fogyatékkal élő személyeket ellátó nappali intézmények területi megoszlása*

Megye / Régió	Intézmények száma a megyében (KSH)	Válaszoló intézmények száma	Vissza-küldési arány %
Budapest	21	8	38,1
Pest	9	6	66,6
Közép-Magyarország	30	14	46,7
Fejér	3	1	33,3
Komárom-Esztergom	3	0	0,0
Veszprém	4	2	50,0
Közép-Dunántúl	10	3	30,0
Győr-Moson-Sopron	3	2	66,6
Vas	2	1	50,0
Zala	2	1	50,0
Nyugat-Dunántúl	7	4	57,1
Baranya	9	3	33,3
Somogy	2	1	50,0
Tolna	2	0	0,0
Dél-Dunántúl	13	4	30,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	4	3	75,0
Heves	2	2	100,0
Nógrád	1	1	100,0
Észak-Magyarország	7	6	85,7
Hajdú-Bihar	6	4	66,6
Jász-Nagykun-Szolnok	3	1	33,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5	3	60,0
Észak-Alföld	14	8	57,1
Bács-Kiskun	3	1	33,3
Békés	3	2	66,6
Csongrád	3	1	33,3
Dél-Alföld	9	4	44,4
ÖSSZESEN:	90	43	47,7

Ezek a számok önmagukban kevésbé informatívak, ezért érdemes megnéznünk az intézmények által biztosított férőhelyek számát is. A 2. sz. táblázat tanúsága szerint a férőhelyeket vizsgálva is Közép-Magyarországon legjobb az ellátottság (632 férőhely), a legkevesebb férőhelyet pedig a Nyugat-Dunántúlon találjuk (165). Ezt a számot csak kevéssel haladja meg Észak-Magyarország 175 férőhellyel, valamint a Dél-Alföld 187 férőhellyel.

2. számú táblázat
A fogyatékkal élők nappali intézményeinek férőhely-adatai területi egységenként

Megye / Régió	Lélekszám 2002. jan. 1. (ezer fő)	KSH adatok a 2001. évre		Válaszoló intézményekben	
		Működő férőhelyek száma	Ellátottak száma (fő)	Működő férőhelyek száma	Ellátottak száma (fő)
Budapest	1 740	462	391	209	184
Pest	1 089	170	155	118	123
Közép-Magyarország	2 829	632	546	327	307
Fejér	429	215	165	30	10
Komárom-Esztergom	317	75	74	0	0
Veszprém	375	105	99	55	47
Közép-Dunántúl	1 121	395	338	85	57
Győr-Moson-Sopron	435	85	79	65	59
Vas	269	40	36	40	37
Zala	299	40	30	20	19
Nyugat-Dunántúl	1 003	165	145	125	115
Baranya	406	242	211	40	37
Somogy	337	60	62	20	25
Tolna	250	40	35	0	0
Dél-Dunántúl	993	342	308	60	62
Borsod-Abaúj-Zemplén	749	105	88	90	74
Heves	327	50	51	50	51
Nógrád	221	20	16	20	16
Észak-Magyarország	1 297	175	155	160	141
Hajdú-Bihar	552	190	194	185	178
Jász-Nagykun-Szolnok	419	55	54	15	15
Szabolcs-Szatmár-Bereg	588	125	138	85	90
Észak-Alföld	1 559	370	386	285	283
Bács-Kiskun	546	80	99	35	40
Békés	399	57	46	35	15
Csongrád	428	50	53	12	12
Dél-Alföld	1 373	187	198	82	67
ÖSSZESEN:	10 175	2 266	2 076	1 124	1 032

Ugyanakkor ha a férőhelyek számát összevetjük a régióban élők számával, egy kissé árnyaltabb képet kapunk (3. sz. táblázat). E szerint a Közép-Dunántúlon a legkedvezőbb a helyzet: itt 2 838 lakosra jut egy nappali férőhely. A legszűkösebb lehetőségeket pedig Észak-Magyarországon találjuk: itt 7 411 lakosra jut egy nappali intézményi férőhely.

Elmondhatjuk tehát, hogy az észak-magyarországi régió sajnos ezen ellátási forma alapján is igen kedvezőtlen helyzetben van mind az intézmények és férőhelyek számát, mind pedig az egy férőhelyre jutó lakosok számát tekintve.

3. számú táblázat
Az egy férőhelyre jutó lakosok száma régióként

Régió	Lélekszám 2002. jan. 1. (ezer fő)	KSH adatok a 2001. évre		Egy férőhelyre jutó lakosok száma
		Működő férőhelyek száma	Ellátottak száma	
Közép-Magyarország	2 829	632	546	4 476
Közép-Dunántúl	1 121	395	338	2 838
Nyugat-Dunántúl	1 003	165	145	6 079
Dél-Dunántúl	993	342	308	2 904
Észak-Magyarország	1 297	175	155	7 411
Észak-Alföld	1 559	370	386	4 214
Dél-Alföld	1 373	187	198	7 342
ÖSSZESEN:	10 175	2 266	2 076	4 490

Érdekességgént jegyeznénk meg, hogy legmagasabb arányban pont az észak-magyarországi intézmények válaszoltak (az intézmények számát tekintve 85,7%, a férőhelyek számát tekintve 91,4% a visszaküldési arány). A legkevésbé „aktívak” pedig a közép-dunántúli (az intézmények 30%-a küldte vissza a kérdőíveket a férőhelyek 21,5%-ára vonatkozóan), valamint a dél-dunántúli (az itteni intézmények 30,8%-a válaszolt a férőhelyek 17,5%-ára vonatkozóan) intézmények voltak. Ebből egyben az is következik, hogy a legtöbb információval a leghátrányosabb helyzetű régióról rendelkezünk, míg a legkevésébbet a két – a férőhelyek számát tekintve – legelőnyösebb helyzetben lévő régióról tudunk. Ez a tendencia megegyezik az általános tapasztalatokkal.

Fenti nagyobb léptékű áttekintés után nézzük meg a vizsgált intézmények település-nagyság szerinti eloszlását (4. sz. táblázat). Itt csak az általunk visszakapott 43 kérdőív adataira támaszkodhatunk, tekintettel arra, hogy nem találtunk olyan bontást a KSH statisztikaiban, mely a települések nagysága szerint kategorizálta volna az intézményeket.

4. számú táblázat
A válaszoló intézmények megoszlása a települések lélekszáma szerint

A település lélekszáma	A válaszoló intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
20 ezer fő alatti	5	11,6
20 000 – 49 999 fő közötti	14	32,6
50 000 – 99 999 fő közötti	12	27,9
100 000 feletti	12	27,9
ÖSSZESEN:	43	100,0

A jogszabályi előírások szerint nappali ellátást biztosító intézményt működtetni/fenntartani a húszezernél több lakosú települések számára kötelező feladat azzal a kikötéssel, hogy amennyiben a közelben található ilyen ellátó intézmény, e kötelezettségtől el lehet tekinteni. Ebből kifolyólag meglehetősen nehéz megállapítani, hogy összesen hány település lenne kötelezett e feladat végzésére. Mindössze azt mondhatjuk el, hogy 61 húszezret meghaladó számú lakossal rendelkező város van az országban, s ha ehhez még hozzávesszük Budapest 22 – húszezer főnél nagyobb lélekszámmal bíró – kerületét, ez azt jelenti, hogy összesen 83 olyan település van az országban, mely elvileg kötelezett e feladat ellátására, s közülük 32 juttatta el hozzánk a kitöltött kérdőívet.

Annyi bizonyosan kijelenthető, hogy a válaszadó intézmények közül 5 úgy működtet felnőtt korú fogyatékosok számára nappali intézményi ellátást, hogy az nem lenne kötelessége, mivel 20 ezer főnél kevesebb lakossal bír. Ami ezen túl az adatokból kitűnik: a válaszoló intézmények közül nagyjából ugyanannyi működik városokban (18 intézmény, 41,9%), mint megyei jogú városokban (17 intézmény, 39,5%), a fővárosból kérdőívet visszaküldők száma pedig 8 (18,6%).

5. számú táblázat
A válaszoló intézmények a település típusa szerint

A település típusa	A válaszoló intézmények száma	Az összes válaszoló intézmény %-ában
főváros	8	18,6
megyei jogú város	17	39,5
város	18	41,9
ÖSSZESEN:	43	100,0

2. Az intézmények működési jellegzetességei

2.1. Fenntartók és működtetők

Amint az a 6. sz. táblázatból is látható, az intézmények 73,4%-át az önkormányzatok tartják fenn, 23,3%-át valamilyen non-profit szervezet, két intézmény fenntartója valamely egyházi jogi személy, végül egy intézmény fenntartója ismeretlen (a KSH statisztikáiból nem derült ki, mit takar az egyéb kategória). Mindazonáltal az elmondható, hogy a szociális szakellátások egyéb formáihoz hasonlóan az önkormányzati szerepvállalás e területen is magas.

Ami a válaszolási arányt illeti, láthatjuk, hogy nincs jelentős különbség a fenntartók között, ami az elemzés későbbi részére vonatkozóan annyit jelent, hogy a fenntartók közötti esetleges különbségek nem az eltérő válaszolási arányból fakadnak.

Fontos továbbá megemlíteni, hogy minden válaszoló intézmény esetében megegyezik a fenntartó és a működtető, így az adatokat egy ilyen típusú eltérés sem módosítja.

6. számú táblázat
Az intézmények megoszlása a fenntartók szerint

Fenntartó	Intézmények száma a KSH adatai szerint	Válaszoló intézmények száma	Vissza-küldési arány (%)
állam / önkormányzat	66 (73,4%)	32	48,5
non-profit szervezet (kht., alapítvány, egyesület)	21 (23,3%)	10	47,6
egyházi jogi személy	2 (2,2%)	1	50,0
egyéb	1 (1,1%)	0	0,0
ÖSSZESEN:	90 (100,0%)	43	47,7

A fenntartók kapcsán érdemes szót ejteni a intézmények megnyitásának időpontjáról. A 7. sz. táblázat is mutatja, hogy nem találunk olyan intézményt, amelyet 1980 előtt nyitottak volna meg. Az 1980-1989 közötti időszakban – nem meglepő módon – kizárólag állami intézménnyel találkozunk, míg a következő 10 év – a lehetőségek bővülésének is köszönhetően – már egyfajta kiegyenlítődést mutat a fenntartók összetételében. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy az új lehetőségek megjelenésével egyidejűleg – a nyolcvanas évekhez képest a kilencvenes években – közel felére csökkent az önkormányzatok által újonnan megnyitott intézmények száma is. (Érdemes ezt összevetni azzal, hogy a '80-as és '90-es években közel azonos számú intézményt nyitottak.)

7. számú táblázat

Az intézmények nyitásának dátuma a fenntartók szervezeti formája szerinti bontásban

Az intézmény megnyitásának éve	Az intézmény fenntartója			Válaszoló intézmények száma
	önkormányzat	non-profit szervezet	egyházi szervezet	
1980-1989 között	18	-	-	18 (42,9%)
1990-1999 között	10	8	1	19 (45,2%)
2000 után	3	2	-	5 (11,9%)
ÖSSZESEN:	31 (73,8%)	10 (23,8%)	1 (2,4%)	42 (100,0%)

2.2. A működési engedélyekről

A működési engedélyekkel kapcsolatban az első kérdésünk az aktuális, azaz a megkérdezés időpontjában érvényes működési engedély megadásának éve volt. Erről a 8. sz. táblázat ad felvilágosítást.

8. számú táblázat

A megkérdezéskori működési engedélyek kibocsátásának éve a válaszoló intézményeknél

Az engedély kibocsátásának éve	Az intézmények száma
1980-1989 között	6 (14,0%)
1990-1999 között	21 (50,0%)
2000 után	15 (35,7%)
ÖSSZESEN:	42 (100,0%)

Mint látható, a válaszoló intézmények fele a '90-es években kapta meg működési engedélyét, az azonban érdekes tény, hogy ezt a 21 engedélyt a '97-'99 közötti időszakban adták ki. Szintén érdekes, hogy van 6 olyan intézmény, amelynek működési engedélye az adatfelvétel időpontjához viszonyítva több mint 10 éve keletkezett.

A válaszoló intézmények közül mindössze háromnak (7,5%) határozott idejű a működési engedélye. Egy intézmény nem rendelkezik nappali tartózkodásra alkalmas helyiséggel (ez önmagában meglehetősen fura, tekintettel arra, hogy nappali ellátásra szakosodott intézményekről van szó), egy intézményben nincs meg az előírt alkalmazotti létszám, egy intézmény pedig az engedély jogerőre emelkedésére vár. Elmondható tehát, hogy zömmel végleges működési engedéllyel rendelkeznek a válaszoló intézmények.

Természetesen fontos adat, hogy kiknek az ellátására kaptak az intézmények engedélyt. Erről 42 ellátó adott felvilágosítást: 57,1%-uk (24 int.) felnőttek ellátására szakosodott, 2,4%-uk (1 int.) gyermekeket lát el működési engedélye alapján, végül 40,5%-uk (17 int.) felnőtt- és gyermekkorú fogyatékkal élőket egyaránt fogadhat.

Érdemes szót ejteni arról is, létezik-e korhatár a felvételek során. Érdekes a kép, ugyanis a felnőtt korú fogyatékos embereket ellátó 24 intézmény közül ugyan 21 válaszolta, hogy van alsó korhatár, ám ez mindössze 8 intézmény esetén a 18. életév, a fennmaradók közül 2 intézményben a 3. életév, 1 intézményben a 14. életév és 10 intézménynél a 16. életév. Sőt a 24 intézményből 3 válaszolta azt, hogy nincs alsó korhatár. Úgy tűnik tehát, hogy esetükben nincs feltétlen összhang a működési engedély tartalma és a tényleges működés között.

2.3. A megkérdezett intézményekben ellátott fogyatékoság típusa

Központi kérdés, hogy milyen képet kapunk, ha az intézményeket az általuk ellátott fogyatékoság típusa alapján kategorizáljuk. A 9. sz. táblázat erről ad tájékoztatást.

9. számú táblázat
Az egyes fogyatékosági típusok az ellátó intézmények száma szerint

A fogyatékoság típusa	Az ellátó intézmények száma
kizárólag értelmi	5 (11,9%)
kizárólag mozgásszervi	1 (2,4%)
kizárólag halmozott	1 (2,4%)
értelmi és egyéb	35 (83,3%)
ÖSSZESEN:	42 (100,0%)

Amint az a táblázatból kitűnik, a megkérdezett intézményekre nemigen jellemző, hogy „tisztá profillal” működnek. Összesen 5 (11,9%) intézmény jelezte, hogy kizárólag értelmi fogyatékos embereket fogad, 1 (2,4%) intézmény mozgásszervi problémákkal élőket lát el, végül egy intézmény (2,4%) nyilatkozott úgy, hogy kizárólag halmozott fogyatékkal élőket fogad. Ha ezt a 7, „tisztá profilú” intézmény területileg nézzük: közülük 5 (71,4%) az Alföldön helyezkedik el, négy kizárólag értelmi és egy kizárólag halmozott fogyatékkal élőket lát el.

Amint látjuk, csak egyetlen intézmény foglalkozik kizárólag halmozott fogyatékkal élő emberekkel, s feltehetőleg egyben a legsúlyosabb esetekkel is. Szintén egyetlen intézmény fogad kizárólag mozgásszervi fogyatékkal élőkkel. (Ez feltehetőleg annak tudható be, hogy a fogyatékkal élők nappali ellátását biztosító intézményeket elsősorban értelmi fogyatékkal élők számára nyitották azt követően, hogy foglalkoztatásuk megoldatlanná vált.)

A tiszta profilú intézmények kivétel nélkül városban vagy megyei jogú városban működnek, ebből adódóan a fővárosban kizárólag olyan intézmények vannak, melyek minden fogyatékosági típussal életet fogadnak.

10. számú táblázat
Az ellátott fogyatékoság típusai a település típusa alapján

A fogyatékoság típusa	A település típusa			Összesen
	város	megyei jogú város	főváros	
kizárólag értelmi	3	2	-	5 (11,9%)
kizárólag mozgásszervi	-	1	-	1 (2,4%)
kizárólag halmozott	-	1	-	1 (2,4%)
értelmi és egyéb	15	12	8	35 (83,3%)
ÖSSZESEN:	18 (42,9%)	16 (38,1%)	8 (19,0%)	42 (100,0%)

Az általános tapasztalatoknak megfelelően adataink szerint is a közép-magyarországi régióban található a legtöbb intézmény (14 int., 33,3%), a legváltozatosabb tevékenységi struktúrával.

2.4. Az egyéb szociális ellátásokról és az alapszolgáltatásokról

Mint minden szociális ellátással kapcsolatban, úgy a fogyatékkal élők nappali ellátása kapcsán is felvetődik a kérdés, vajon az intézmények működése összefonódik-e valamilyen formában más szociális ellátással. Kérdőívünkben elsődlegesen arra kerestük a választ, biztosítanak-e az intézmények szociális alapellátást. A kérdés fontossága egyértelmű: az összekapcsolt működés az intézmény életének minden pontját befolyásolja, így pl. a gazdálkodást, a nyitva tartás rendjét, a szakemberek leterheltségét, és így tovább. Az alábbi (11. számú) táblázat arról ad felvilágosítást, hogy a válaszoló intézmények ellátnak-e ilyen típusú tevékenységet, s ha igen, az az alapellátások mely formája (12.sz. táblázat).

11. számú táblázat
Az egyes alapellátásokat működtető intézmények száma

Az alapellátás típusa	Az ellátó intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
étkeztetés	30	71,4
házi segítségnyújtás	7	16,7
családsegítés	20	47,6
nem végez alapellátást	7	16,7

12. számú táblázat
A működtetett alapellátások az egyes intézményekben

Az alapellátás típusa	Az ellátó intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
kizárólag étkeztetés	12	28,6
étkeztetés és házi segítségnyújtás	3	7,1
étkeztetés és családsegítés	12	28,6
étkeztetés, házi segítségnyújtás és családsegítés	3	7,1
házi segítségnyújtás és családsegítés	1	2,4
kizárólag családsegítés	4	9,5
nem végez alapellátást	7	16,7
ÖSSZESEN	42	100,0

Fenti adatok alapján érdemesnek tűnik az egyes „szélsőségeket” tovább vizsgálni. Így pl. a *kizárólag étkeztetést* biztosító intézmények érdekessége, hogy 50%-ban a közép-magyarországi régióban helyezkednek el, míg a fennmaradó hat intézmény négy másik régióban oszlik meg. Ezen túlmenően az is említésre méltó, hogy ezen intézmények 75%-a önkormányzati fenntartású. A *kizárólag családsegítést* biztosító intézményeknél nem találunk olyan jellemzőket, melyek mentén a válaszoló intézmények karakterisztikusan megkülönböztethetők lennének. (Ebben kétségtelenül szerepe van ezen intézmények kis számának.) Továbbá látható, a válaszoló intézmények között nem találunk olyat, amely kizárólag házi segítségnyújtást biztosítana.

Bár az *alapellátások mindegyikét végző* intézmények száma szintén alacsony, velük kapcsolatban megemlítendő, hogy kizárólag önkormányzati fenntartású intézmények működtetik a három formát együttesen.

S végül azokkal kapcsolatban, akik nem működtetnek semmiféle alapellátást, két adat érdemel említést: az egyik, hogy az ilyen intézmények 43%-a a Nyugat-Dunántúlon helyezkedik el, a másik, hogy közel fele-fele arányban vannak köztük az önkormányzati, illetve a civil fenntartású intézmények.

A szociális alapellátásokon túl fontos egy intézmény megítélésénél, hogy milyen típusú szolgáltatásokkal áll ellátottjai rendelkezésére. Erről ad áttekintést a 13. számú táblázat.

13. számú táblázat
Az egyes alapszolgáltatásokat biztosító intézmények száma

Az alapszolgáltatás típusa	Az ellátó intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
foglalkoztatás	38	88,4
egészségügyi ellátás	22	51,2
mozgásterápia (masször, gyógytornász, stb.)	20	46,5
pszichoterápia	4	9,3
mentálhigiénés ellátás	23	53,5
szociális ügyintézés	28	65,1
szállítási	7	16,3
egyéb ellátás	8	18,6

Az egyes alapszolgáltatások természetesen rendkívül sokféle variációban fordulhatnak elő az egyes intézményeknél, ezért ezek részletes ismertetésétől eltekinthetünk. Ugyanakkor érdemes a szolgáltatások száma szerint megvizsgálni a válaszoló intézményeket (14. sz. táblázat).

14. számú táblázat
Az intézmények megoszlása a biztosított alapszolgáltatások száma szerint

A biztosított alapszolgáltatások száma	Az ellátó intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
1 szolgáltatás	3	7,0
2 szolgáltatás	5	11,6
3 szolgáltatás	14	32,6
4 szolgáltatás	12	27,9
5 szolgáltatás	7	16,3
6 szolgáltatás	2	4,6
ÖSSZESEN:	43	100,0

Mint látható, a válaszoló intézmények között nem találunk egy olyat sem, amely biztosítaná az összes felsorolt szolgáltatást, s mindössze két olyan ellátó van, amely azok közül legalább hatot nyújt.

Ami a szolgáltatások számának megoszlásával kapcsolatban említésre méltó: nem találtunk olyan kapcsolódó változót, mely mentén az intézmények által végzett szolgáltatások száma megfelelően magyarázható lett volna.

2.5. Az ellátottak létszámáról és a gondozási csoportokról

A 2. számú táblázatból látható, hogyan oszlik meg regionálisan, illetve megyei szinten a ténylegesen ellátottak száma a válaszoló intézményekben. Mindezen túl kijelenthető, hogy a leggyakoribb intézményi létszám 10 és 29 fő közötti, 10 fő alatti létszámmal mindössze négy létesítmény működik (Közép-Magyarországon kettő, a Dél-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon egy-egy), 50 fő feletti ellátott-számmal két intézmény dolgozik, mindkettő az Észak-Alföldön. A leggyakoribb intézményi létszámmal működő létesítmények területi elhelyezkedése egyenletes, minden régióban találhatunk ilyen ellátókat. A fenti megállapításokat százalékokban kifejezve azt láthatjuk, hogy az intézmények 61%-a 10-29 főt lát el, 9,8%-uk működik tíznél kevesebb ellátottal, és 4,8% ötven főnél többel.

Az intézmények működését, mindennapjait jellemző adat lehet az adott létesítményben funkcionáló gondozási csoportok száma, nagysága. A vonatkozó rendeletben foglaltak szerint az egyéni gondozást hat-nyolc fős gondozási csoportok kialakításával kell végezni. Ezen szabályozással ellentétben a visszaérkezett kérdőívekből az derült ki, hogy öt fő alatti, de húsz fő feletti létszámmal is működtetnek gondozási csoportokat. Összegezve elmondható, hogy a válaszoló intézményeknek kevesebb mint a fele (43,6%) felel csak meg a rendeleti előírásnak, a létesítmények 56,4%-áról pedig kijelenthető, hogy a gondozási csoportok tekintetében szabálytalanul működik. (Két intézmény nem adott választ arra a kérdésre, hogy hány fővel működteti a gondozási csoportjait.) Az 15. számú táblázat a gondozási csoportok létszámára vonatkozó rendeleti megfelelést mutatja az intézeti összlétszámok tekintetében.

15. számú táblázat
A jogszabályi előírásoknak való megfelelés az intézményi létszám szerint csoportosítva

	Intézményi összlétszám							Összesen
	10 fő alatt	10-19 fő között	20-29 fő között	30-39 fő között	40-49 fő között	50-99 fő között	100 fő felett	
megfelel a rendeletnek	2 (50,0%)	4 (33,3%)	6 (54,5%)	3 (50,0%)	1 (25,0%)	1 (100,0%)	0 (0,0%)	17 (43,6%)
nem felel meg a rendeletnek	2 (50,0%)	8 (66,6%)	5 (45,5%)	3 (50,0%)	3 (75,0%)	0 (0,0%)	1 (100,0%)	22 (56,4%)
ÖSSZESEN:	4 (100,0%)	12 (100,0%)	11 (100,0%)	6 (100,0%)	4 (100,0%)	1 (100,0%)	1 (100,0%)	39 (100,0%)

Az intézményi férőhelyek viszonylatában az látható, hogy a szabályszerű működés csak a 10-29 főt ellátó intézményekben van túlsúlyban a szabálytalanokkal szemben. Szembetűnő,

hogy a 10-19 fős, illetve a 40-49 fős ellátók esetén kétszer, illetve háromszor annyi a szabálytalan módon – általában nagyobb gondozásicsoport-létszámmal működő – létesítmények száma, mint a rendeletnek megfelelőké. Az alacsony (10 fő alatti) és a magas (50 fő feletti) intézeti összlétszám nincs összefüggésben a gondozási csoportok szabályos vagy szabálytalan kialakításával, ugyanannyi esetben találhatunk példát a rendeletnek megfelelő működésre, mint a nem megfelelőre (3-3 eset).

Az előző kérdést nem intézeti összlétszám, hanem regionális elhelyezkedés tekintetében vizsgálva (16. sz. táblázat) megfigyelhető, hogy a közép-dunántúli kivételével minden régiókban van szabályszerű gondozásicsoport-létszámmal működő intézmény, sőt az észak-magyarországi régióból válaszoló ellátók mindegyike ilyen. A gondozási csoportot öt főnél alacsonyabb létszámmal működtető egyetlen intézmény a dél-dunántúli régióból került ki, míg az előírtnál nagyobb létszámmal dolgozó gondozási csoportok előfordulása – Észak-Magyarország kivételével – mindenhol megfigyelhető. A Közép-Dunántúl mellett feltűnően nagy a szabálytalan gondozásicsoport-létszámmal működő intézmények száma a közép-magyarországi régióban (61,5%) és az Észak-Alföldön (75,0%).

16. számú táblázat
A jogszabályi előírásoknak való megfelelés regionális bontásban

	Régió							Összesen
	Közép-Ma gyaro.	Közép-Du nántúl	Nyugat-D unántúl	Dél-Duná ntúl	Észak-Ma gyaro.	Észak-Alf öld	Dél-Alfö ld	
megfelel a rendeletnek	5 (38,5%)	0 (0,0%)	2 (50,0%)	2 (50,0%)	5 (100,0%)	2 (25,0%)	2 (50,0%)	18 (43,9%)
nem felel meg a rendeletnek	8 (61,5%)	3 (100,0%)	2 (50,0%)	2 (50,0%)	0 (0,0%)	6 (75,0%)	2 (50,0%)	23 (56,1%)
ÖSSZESEN:	13 (100,0%)	3 (100,0%)	4 (100,0%)	4 (100,0%)	5 (100,0%)	8 (100,0%)	4 (100,0%)	41 (100,0%)

Az előzőekben tett kijelentések mellett további információkkal szolgál az, ha a gondozásicsoport-létszámok szabályszerűsége kapcsán tárgyalt régiók kérdőív-visszaküldési arányait is szemügyre vesszük (1. számú táblázat). Látható, hogy a fenti szempont szerint „legsabályosabbnak” tartott észak-magyarországi régióból származik a legmagasabb visszaküldési arányunk (85,7%), míg a legtöbb szabálytalan gondozásicsoport-létszámmal működő intézetet adó Közép-Dunántúlról a legalacsonyabb (30,0%). Azt jelenti mindez, hogy a gondozási csoportok rendelet szerinti létszámmal való működtetéséről viszonylag biztosak lehetünk az észak-magyarországi régió kapcsán, de az e tekintetben nem szabályszerű

működést távolról sem általánosíthatjuk a Közép-Dunántúlra nézve. Az Észak-Alföld és Közép-Magyarország vonatkozásában – 25,0%-os és 38,5%-os rendeleti megfelelés mellett – 57,1%-os, illetve 46,7%-os volt a kérdőívet visszaküldő ellátók aránya.

2.6. Az intézmények látogatásának feltételei

A feltételek közül természetesen elsőként azt érdemes megvizsgálni, hogy az egyes intézmények felvételi illetékessége mely területekre terjed ki. Megkönnyíti az áttekintést, ha ezt a kérdést az intézmények területi megoszlása mentén vizsgáljuk, hiszen az egyes régiókról igen sokat elárul, hogy intézményei mennyire „nyitottak” területileg. Az alábbi (17. sz.) táblázat tehát erről ad tájékoztatást.

17. számú táblázat
Az illetékesség kiterjedtsége regionális bontásban

Az illetékesség kiterjedtsége	Régió							Összesen
	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	
adott település (kerület)	6 (42,9%)	2 (66,7%)	3 (75,0%)	3 (100,0%)	3 (60,0%)	5 (62,5%)	3 (75,0%)	25 (61,0%)
adott város és vonzáskörzete	5 (35,7%)	-	1 (25,0%)	-	1 (20,0%)	-	1 (25,0%)	8 (19,5%)
adott megye teljes területe	2 (14,3%)	-	-	-	1 (20,0%)	3 (37,5%)	-	6 (14,6%)
ország teljes területe	1 (7,1%)	1 (33,3%)	-	-	-	-	-	2 (4,9%)
ÖSSZESEN:	14 (100,0%)	3 (100,0%)	4 (100,0%)	3 (100,0%)	5 (100,0%)	8 (100,0%)	4 (100,0%)	41 (100,0%)

Látható, hogy minél nagyobb az illetékességi kör, annál kevesebb intézményt találunk a táblázatban. E szerint tehát az a leggyakoribb, hogy az intézmények arról a településről fogadnak fogyatékkal élők személyeket, melyeken működnek (25 int., 61,0%), s igen kevés azon intézmények száma (2 int., 4,9%), melynek ellátottjai az ország egész területéről érkezhettek. (Bár ez nem meglepő, lévén szó nappali intézményekről.)

A felvételi illetékesség kiterjedtsége regionálisan is meglehetősen eltérő – ám a megszokotthoz nagyon hasonló – képet mutat, hiszen itt is azt láthatjuk, hogy a közép-magyarországi régióban minden illetékességi kategóriában vannak intézmények. Országos illetékességű intézményt találunk még a Közép-Dunántúlon is, ám a többi régióban nem.

„Legzártabb” régiónak a Dél-Dunántúl látszik, hiszen az itteni intézmények csak a településükről fogadnak fogyatékkal élőket. Hasonló a helyzet Nyugat-Dunántúlon, valamint

Dél-Alföldön, mert az itteni intézmények ellátotti köre is legfeljebb városuk vonzáskörzetéig terjed.

Fenti képhez tartozik, hogy az ország egész területéről fogadó intézményeket non-profit szervezet tartja fenn, az önkormányzati intézmények 71,9%-a (23 int.) csak adott településről, 18,8%-a (6 int.) a település vonzáskörzetéből, valamint 9,4%-a (3 int.) az egész megyéből fogad ellátottakat.

E témakör része annak vizsgálata is, vajon mi a leggyakoribb oka a felvételre jelentkező elutasításának. Az intézmények az alábbi válaszokat jelölték meg:

18. számú táblázat
A felvételi kérelem elutasításának okai

Az elutasítás oka	Az intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
férőhelyhiány	23	53,5
a jelentkező nem képes az önálló életvitelre	2	4,7
a jelentkező nem képes az önellátásra	10	23,3
a jelentkező más típusú intézményi ellátásra szorul	26	60,5
a jelentkező ellátásához nincs megfelelő személyzet	8	18,6
a jelentkező nem rendelkezik elegendő jövedelemmel	0	0,0
a jelentkező halmozott fogyatékkal élő személy	2	4,7
a jelentkező nem a beutalási körzet lakója	4	9,3

Mint látható, a leggyakoribb ok, hogy a jelentkező ellátására nem alkalmas a nappali intézmény – ezt 26 válaszadó jelölte meg, az összes intézmény 60,5%-a. Szintén igen gyakori a férőhelyhiány miatti elutasítás (23 int., 53,5%). Ami a másik végpontot illeti: az intézmények egyike sem utasít el egy jelentkezőt pusztán azért, mert annak nem elegendő a jövedelme. Igen ritkán ad okot az elutasításra az önálló életvitelre való képtelenség, valamint az, hogy a jelentkező halmozott fogyatékkal élő személy (mindkét okot 2-2 intézmény választotta).

Regionális különbségek fellelhetők némely ok esetén. Így pl. – a szélsőségeket tekintve – a *férőhelyhiányt* a közép-magyarországi és észak-alföldi intézmények közel kétharmada, a dél-dunántúli intézmények háromnegyede jelölte meg elutasítási okként, míg a közép-dunántúli intézmények egyike sem tüntette fel ezt mint indokot. Az *önálló életvitelre való képtelenséget* csak két régióban jelölték meg (Közép-Dunántúlon az intézmények egyharmada, Észak-Magyarországon 16,7%-a). Az *önellátásra való képtelenséget* a közép- és dél-dunántúli, valamint a dél-alföldi intézmények nem kezelik okként, míg

Észak-Magyarországon az intézmények felénél lehet az elutasítás alapja. A *más típusú intézményi ellátás szükségessége* minden régióban az intézmények több mint fele által megnevezett ok, ám Észak-Magyarország kitűnik: itt a válaszolók 83,3%-a jelölte meg. A *megfelelő személyzet hiányát* a Dél-Alföld kivételével minden régióban megjelölték, ám ez átlagban mindenhol csak a válaszoló intézmények egynegyedénél jelenik meg. A *halmozott fogyatékos* két régióban kizáró ok: Észak-Magyarországon, az intézmények 16,7%-ánál, valamint Dél-Alföldön, az intézmények 25%-nál. Végül, a *beutalási körzeten kívüli lakóhelyet* csak Közép-Magyarországon, Észak-Magyarországon, valamint az Észak-Alföldön kezelik elutasítási okként, tehát pontosan azokban a régiókban, ahol a legnagyobb felvételi körrel rendelkező intézményeket találjuk.

Fenntartók szerint áttekintve ugyanezen indokokat, a következőket láthatjuk (19. sz. táblázat):

19. számú táblázat
A felvételi kérelem elutasításának okai fenntartók szerinti bontásban

Az elutasítás oka	A fenntartó			Összesen
	önkorm.-má nyzat	non-profit szervezet	egyházi szervezet	
férőhelyhiány	18 (56,3%)	4 (40,0%)	1 (100,0%)	23
a jelentkező nem képes az önálló életvitelre	1 (3,1%)	1 (10,0%)	-	2
a jelentkező nem képes az önellátásra	9 (28,1%)	1 (10,0%)	-	10
a jelentkező más típusú intézményi ellátásra szorul	19 (59,4%)	7 (70,0%)	-	26
a jelentkező ellátásához nincs megfelelő személyzet	4 (12,5%)	4 (40,0%)	-	8
a jelentkező nem rendelkezik elegendő jövedelemmel	-	-	-	0
a jelentkező halmozott fogyatékkal élő személy	2 (6,3%)	-	-	2
a jelentkező nem a beutalási körzet lakója	2 (6,3%)	1 (10,0%)	-	4

Az önkormányzati intézményeknél előforduló leggyakoribb ok a más típusú intézményi ellátás szükségessége, a férőhelyhiány és az önellátásra való képtelenség. A non-profit szervezeteknél hasonló a rangsor, viszont ugyanolyan gyakori a férőhelyhiány miatt történő elutasítás, mint a megfelelő személyzet hiányából eredő. S végül az egyetlen egyházi intézmény csak férőhelyhiány miatt utasít el jelentkezőt.

Már ismerjük ugyan az okokat, de fontos az is, ki hozza meg a döntést az egyes esetekben. A válaszok alapján: 25 intézményben (58,1%) maga a vezető, 12 intézményben (27,9%) szakmai team, végül 6 intézményben (14,0%) az intézmény vezetője és a szakmai team együttesen.

Fenntartók szerint csoportosítva a döntéshozókat: az *önkormányzati intézmények* 62,5%-ában az intézmény vezetője, 25%-ában szakmai team, míg 12,5%-ában a vezető és a szakmai csoport együttesen hozzák meg a felvételtől szóló döntést. Ugyanezek a számok a *non-profit fenntartású* intézményeknél: az esetek 40%-ában a vezető, szintén 40%-ában szakmai team, végül 20%-ában a kettő együtt határoz. Az egyetlen nekünk válaszoló *egyházi fenntartású* intézményben a vezető hozza meg a felvételtől szóló döntést.

Ha az elutasítás oka mentén nézzük tovább a döntéshozókat, a következőket láthatjuk:

20. számú táblázat
A döntést hozók százalékos megoszlása az elutasítás oka szerint csoportosítva

Az elutasítás oka	A döntés meghozója			Összesen
	intézmény-vezető	szakmai team	int. vez. és szakmai team	
férőhelyhiány	65,2%	21,7%	13,1%	100,0%
a jelentkező nem képes az önálló életvitelre	-	50,0%	50,0%	100,0%
a jelentkező nem képes az önellátásra	60,0%	40,0%	-	100,0%
a jelentkező más típusú intézményi ellátásra szorul	57,7%	26,9%	15,4%	100,0%
a jelentkező ellátásához nincs megfelelő személyzet	75,0%	12,5%	12,5%	100,0%
a jelentkező halmozott fogyatékkal élő személy	-	50,0%	50,0%	100,0%
a jelentkező nem a beutalási körzet lakója	75,0%	25,0%	-	100,0%

Mint látható, a hét indokból öt esetben 60%, vagy a feletti az intézmény vezetőjének egyszemélyi döntése. A fennmaradó két indok esetében azonban egyáltalán nem jellemző az egy személyben hozott döntés.

Ha ezen gondolat mentén továbbhaladunk, felvetődik a kérdés, vajon mi történik azt követően, hogy pozitívan bírálják el a jelentkezést. Kell-e várakozni, s ha igen, mennyi időt? Illetve, ha már az ellátott látogatja az intézményt, van-e próbaidő?

Az első kérdésre válaszolva: a megkérdezés időpontjában 15 intézménybe (az összes válaszoló intézmény 34,9%-ába) várakozott összesen 66 fő (az összes férőhely 5,9%-a). Az alábbi (21. számú) táblázat régióként mutatja meg a várakozók számának alakulását.

21. számú táblázat
A várakozók száma régióként

Régió	Várakozók száma a válaszoló intézményekben (fő)	Hány intézménybe várakoznak	Átlagos várakozó-szám (fő)	Vissza-küldési arány (1.sz. táblázat)
Közép-Magyarország	33	6	5,5	46,7%
Közép-Dunántúl	0	-	-	30,0%
Nyugat-Dunántúl	5	1	5,0	57,1%
Dél-Dunántúl	4	2	2,0	30,8%
Észak-Magyarország	3	1	3,0	85,7%
Észak-Alföld	16	3	5,3	57,1%
Dél-Alföld	5	2	2,5	44,4%
ÖSSZESEN:	66	15	4,4	47,7

Láthatjuk, hogy a válaszoló intézmények adatai alapján az országban átlagosan 4,4 fő várakozik fogyatékkal élőket ellátó nappali intézménybe. A Közép-Dunántúlon egyáltalán nincs várakozó, s az országos átlag alatt marad a dél-dunántúli, az észak-magyarországi,

valamint a dél-alföldi régió is. Ugyanakkor az átlag feletti számban várákoznak Közép-Magyarországon, Nyugat-Dunántúlon és Észak-Alföldön.

Azonban azt is láthatjuk, hogy a visszaküldési arányok régióként igencsak eltérnek, ezért ezek a számok legfeljebb orientáló adatoknak tekinthetők az egyes régiókra vonatkozóan.

Az ország egészére vonatkozóan ugyanakkor elmondhatjuk: ha a területi különbségeket figyelmen kívül hagyjuk, s pusztán arra az adatra koncentrálunk, mely szerint az intézmények megközelítőleg 35%-ába várákoznak, ez országosan 32 intézményt jelent. S ugyanígy, ha a válaszoló intézmények adatait vesszük alapul: az ország összes férőhelyeinek 5,9%-a, azaz megközelítőleg 134 ember várákozhat az intézményekbe való bekerülésre.

Némiképp pontosítja a képet az a tény, hogy a válaszoló intézmények közül az önkormányzati fenntartásúak 32,3%-ának, a non-profit fenntartásúak 40,0%-ának esetében vannak várákozók, tehát lényeges eltérés e téren a fenntartók között nincs. Ellenben ha a várákozók számát az engedélyezett férőhelyek számához viszonyítjuk, úgy azt látjuk, hogy önkormányzati intézmények esetén a várákozók a férőhelyek 6,1%-ára, non-profit intézményeknél a férőhelyek 5,6%-ára, az egyházi intézmények esetén pedig 3,6%-ára várákoznak. Tehát az önkormányzati intézmények esetében arányaiban kevesebb intézménybe várákoznak, arányaiban nagyobb létszámban. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy az intézményeinknél 35 fő várákozik fél éve vagy annál hosszabb ideje, s közülük 33 fő (94,3%) önkormányzati fenntartású intézménybe.

S még egy érdekesség: a 66 várákozó közül 48 fő (72,7%) olyan intézménybe várja felvételét, ahol térítési díjat kell fizetni.

Ha már kiderült, hogy a jelentkező felvételt nyert, az intézmények 81,4%-ában (35 int.) csak próbaidő után lesz e döntés végleges. Fenntartók szerint csoportosítva az intézményeket: az önkormányzati fenntartásúak 90,6%-a, a non-profit fenntartásúak 50,0%-a alkalmazza a próbaidő rendszerét, s közéjük tartozik az egyetlen egyházi fenntartású intézmény is. Regionálisan nem mutathatók ki lényeges különbségek Közép-Dunántúl kivételével, ahol az intézmények pusztán egyharmadában van ilyen időszak, a többi régiónál 75% feletti a próbaidőhöz ragaszkodó intézmények aránya. Szintén egy „kilógó” kategóriát találunk, ha az intézmények férőhelyszámát nézzük: ez esetben a legkisebb (10-19 fős) intézményeknek csak

valamivel több mint a fele (55,6%-a) alkalmazza ezt a rendszert, míg a többi intézmény (20 fő felettiek) többnyire 80% feletti arányban.

A leggyakoribb, hogy a próbaidő három hónap hosszúságú: ezt találjuk az intézmények 77,1%-ában, ezt követi az egy hónapos próbaidő 17,1%-kal, majd az egyhetes, illetve két hónap hosszúságú, 2,9-2,9%-kal. Fenntartók szerint is találunk különbségeket: míg az önkormányzati intézmények 82,8%-ában három hónap és 17,2%-ában 1 hónap ez az időszak, addig a non-profit szervezetek 20%-ában 1 hét, ugyanekkora részében 1 hónap, szintén ekkora részében két hónap, s csak 40%-ában három hónap. Az egyetlen egyházi intézményben szintén három hónap.

De vajon mit tehet az, akinek felvételi kérelmét elutasítják? Annyit tudunk, hogy 36 intézményben (83,7%) van jogorvoslati lehetőség abban az esetben, ha a kérelmet elutasítják, és általában nem csak egy fórumon lehet fellebbezni. Leggyakoribb, hogy az intézmény fenntartójához fordulhat a panaszos: ez az esetek háromnegyedében (27 int.) lehetséges. Az intézmény vezetőjéhez 15 intézményben (41,7%), az érdekképviselői fórumhoz 11 intézményben (30,6%) lehet fordulni. Öt intézmény (13,9%) esetében fellebbezhet a panaszos a megyei vagy települési önkormányzatnál, végül egy intézményben (2,8%) működik a szakmai felülvizsgálati fórum.

Megjegyzésre érdemes az is, hogy három intézményben (7,0%) nem tudták megmondani, van-e jogorvoslati lehetőség, és négy intézmény (9,3%) nem válaszolt az erre vonatkozó kérdésre. Fenntartók szerinti megoszlásban az önkormányzati intézmények 93,5%-ában, a non-profit intézmények 70,0%-ában adtak választ a kérdésre, az egyházi intézmény pedig nem válaszolt rá.

2.7. Intézményvezetők, alkalmazottak, betöltetlen álláshelyek

A fogyatékkal élők nappali intézményi ellátásának rendeleti szabályozása szerint ezen létesítmények egy fő intézményvezetőt, három gondozási csoportra egy fő terápiás munkatársat, és gondozási csoportonként egy fő szociális gondozót foglalkoztathatnak. A szakosított ellátást biztosító intézményekben az ellátásban részesülő személyekkel közvetlenül foglalkozó dolgozók legalább 80%-ának szakképzettnek kell lennie.

A kérdőívünket kitöltő 43 létesítmény közül 38-ban (88,4%) rendelkezik az intézményvezető felsőfokú – egyetemi, főiskolai – képesítéssel, négy ellátónál pedig

szakirányú felsőfokú, szakirányú középfokú, vagy egyéb, felsőfokú tanfolyami végzettséggel vezetik az intézményt. (Egy esetben nem kaptunk választ arra, hogy mi az intézmény vezetőjének legmagasabb iskolai végzettsége.) Az intézményvezető konkrét szakmáját tekintve kilenc helyről nem rendelkezünk információval, a maradék 34 ellátó vezetőjének közel egyharmada (32,4%) gyógypedagógus, 11,8%-a szociális munkás, és szintén 11,8 % a pedagógusok aránya. Az intézményvezetői teendőket három-három létesítményben látja el szociálpedagógus (8,8%), szociális szervező (8,8%) és diplomás ápoló (8,8%). A rendelet fent említett melléklete alapján megállapíthatjuk, hogy a vezetői feladatokat a válaszoló intézmények 61,8%-ában látja el szakirányú szakképzettséggel rendelkező személy, 17,6%-ában szakirányú szakképzettség hiányában alkalmazott vezető, és 20,6% azon intézmények aránya, melynek vezetője nem megfelelő szakképzettséggel rendelkező személy. A vezető szakképesítési megfelelőségéről ad tájékoztatást a 22. számú táblázat.

22. számú táblázat
Az intézményvezetők szakképzettsége régióként

A vezető szakképzettsége	Régió							Összesen
	Közép-Magyar.	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyar.	Észak-Alföld	Dél-Alföld	
szakképzett	5 (55,6%)	2 (66,7%)	3 (75,0%)	0 (0,0%)	3 (50,0%)	4 (66,6%)	4 (100,0%)	21 (61,8%)
szakirányú szakképzettség hiányában	0 (0,0%)	1 (33,3%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	3 (50,0%)	1 (16,7%)	0 (0,0%)	6 (17,6%)
nem szakképzett	4 (44,4%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (100,0%)	0 (0,0%)	1 (16,7%)	0 (0,0%)	7 (20,6%)
ÖSSZESEN:	9 (100,0%)	3 (100,0%)	4 (100,0%)	2 (100,0%)	6 (100,0%)	6 (100,0%)	4 (100,0%)	34 (100,0%)

A táblázat adatainak értelmezésekor figyelembe kell vennünk, hogy régióként igen eltérő visszaküldési és válaszolási kedvvel találkoztunk, így messzemenő következtetések levonására vállalkozni kockázatos lenne. A Dél-Alföldről kérdőívet visszaküldő ellátók mindegyike választ adott az intézményvezető szakképesítésére vonatkozó kérdésünkre, így a 100%-os rendeleti megfelelőség a régió esetében legalábbis tájékoztató jelleggel bír. Nem mondható el mindez a Dél-Dunántúlról – a rendeleti szabályozásnak, adataink szerint, egyáltalán nem megfelelő régióról –, hiszen 30,8%-os visszaküldési arány mellett e kérdésünkre mindössze két intézményből kaptunk választ.

Ha a vonatkozó rendelet értelmében egyaránt szabályszerűen működő létesítményeknek tekintjük azokat az intézményeket, ahol az intézményvezető megfelelő szakképzettséggel rendelkezik, és azokat, ahol szakirányú szakképzettség hiányában más végzettséggel látja el a

vezetői feladatokat, további két megállapítást tehetünk. Egyrészt kijelenthetjük, hogy a kérdésre válaszoló ellátók 79,4%-a szabályosan, míg 20,6%-a szabályellenesen működik e tekintetben, másrészt fel kell tűnnie annak, hogy a közép-magyarországi régióban közelít egymáshoz leginkább a szakképzettnek tekinthető vezetővel rendelkező intézmények száma (5 intézmény, 55,6%) és a nem szabályszerűen – vagyis szakképzetlen intézményvezetővel – működő ellátók száma (4 intézmény, 44,4%). Említésre érdemes tény, hogy – a már tárgyalt dél-dunántúli régió kivételével – minden térségben túlsúlyban vannak a rendeletben foglaltaknak megfelelő képesítéssel vezetett intézmények.

A fogyatékkal élők nappali ellátására szakosodott létesítmények az alkalmazottak létszámát tekintve minimum kettő, maximum 49 fővel működnek. Többségük (70,0%) 11 főnél kevesebb munkavállalót foglalkoztat. A 12, vagy ennél több alkalmazottal dolgozó létesítmények többsége – értelemszerűen – azok közül az intézmények közül való, ahol az ellátottak száma is magas. Előfordul azonban olyan eset, amikor a 40-49 fő közötti ellátotti összlétszámhoz mindössze 3,5 főállású alkalmazotti státusz rendelhető, és arról is van információnk, hogy 49 főállású alkalmazott lát el egy 10-19 gondozottal működő létesítményt. Az ellátottak számának és a fő- illetve mellékállású alkalmazottak számának összevetéséről a 23. számú táblázat ad felvilágosítást.

23. számú táblázat
Az alkalmazottak létszáma az ellátottak számához viszonyítva

Alkalmazottak száma	Az ellátottak létszáma							Összesen
	10 fő alatt	10-19 fő	20-29 fő	30-39 fő	40-49 fő	50-59 fő	100 fő felett	
1-5 alkalmazott	3 (75,0%)	6 (46,2%)	3 (27,3%)	0 (0,0%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	13 (32,5%)
6-11 alkalmazott	1 (25,5%)	5 (38,5%)	7 (63,6%)	2 (33,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	15 (37,5%)
12-16 alkalmazott	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (50,0%)	2 (50,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	5 (12,5%)
17-nél több alkalmazott	0 (0,0%)	2 (15,4%)	1 (9,1%)	1 (16,7%)	1 (25,0%)	1 (100,0%)	1 (100,0%)	7 (17,5%)
ÖSSZESEN:	4 (100,0%)	13 (100,0%)	11 (100,0%)	6 (100,0%)	4 (100,0%)	1 (100,0%)	1 (100,0%)	40 (100,0%)

A táblázatból kitűnik, hogy nincs feltétlenül szoros összefüggés az ellátottak száma és az alkalmazottak száma között, hiszen nem minden esetben igaz az, hogy ahol több fogyatékkal

élőt gondolnak, ott több munkavállalót alkalmaznának. Feltűnő például, hogy az ellátottak számától szinte függetlenül találkozhatunk olyan intézményekkel, ahol 17-nél több fő- illetve mellékállású alkalmazott van.

Mellékállásban munkavállalókat alkalmazni viszonylag ritka jelenség a fogyatékkal élők nappali intézményeiben, az ellátók 75,7%-a maximum egy ilyen státusszal bír. Ennél is alacsonyabb az önkéntesek részvételének aránya az intézmények munkájában, hiszen a válaszoló ellátók 72,2%-ánál egyáltalán nincsenek önkéntesek, és csupán egyetlen válaszoló számolt be arról, hogy tíz önkéntes is segíti feladatvégzését.

Az alkalmazottak képesítését illetően az intézmények 90,7%-ában előírják az alkalmazottaknak a szakirányú végzettség megszerzését, a lekérdezés időpontjában azonban a válaszoló intézmények 53,7%-ában senki sem folytatott tanulmányokat ennek megszerzése érdekében. Mindez azért is érdekes, mert az ellátók több mint fele (56,4%) számolt be arról, hogy van képesítés nélküli alkalmazottja, sőt akad olyan intézmény is, ahol 9,5 státuszt töltenek be megfelelő képesítés nélküli munkavállalók.

A betöltetlen állások számára vonatkozólag 31 intézmény (75,6%) válaszolta azt, hogy jelenleg nincs ilyen státusza, és mindössze tíz intézmény jelezte, hogy tudna bizonyos szakembereket foglalkoztatni. Az álláshelyek számának tekintetében a lekérdezés idején összesen 18,5 státusz várt betöltőre, az adott intézményekben minimum 0,5, maximum 3. A 24. számú táblázat régióként mutatja a betöltetlen állásokra vonatkozó legfontosabb információkat.

24. számú táblázat
A betöltött és a betöltetlen álláshelyek száma régióként

Régió	Nincs betöltetlen állás (intézmények száma)	Van betöltetlen állás (intézmények száma)	Betöltetlen állások száma
Közép-Magyarország	8 (57,1%)	6 (42,9%)	12
Közép-Dunántúl	2 (66,6%)	1 (33,3%)	2
Nyugat-Dunántúl	4 (100,0%)	0 (0,0%)	0
Dél-Dunántúl	2 (66,6%)	1 (33,3%)	0,5
Észak-Magyarország	5 (100,0%)	0 (0,0%)	0
Észak-Alföld	7 (87,5%)	1 (12,5%)	1,5
Dél-Alföld	3 (75,0%)	1 (25,0%)	2,5
ÖSSZESEN:	31 (75,6%)	10 (24,4%)	18,5 (100,0%)

Két olyan régiót találunk, a nyugat-dunántúlit és az észak-magyarországit, ahol a kérdés időpontjában válaszoló intézmények egyikében sem volt munkaerőhiány. Közép-Magyarországon viszont kiugróan magas mind a betöltetlen álláshelyekkel rendelkező intézmények aránya, mind a betöltetlen álláshelyek száma. E mellett említésre méltó a Közép-Dunántúl és a Dél-Alföld helyzete: ezek a régiók 2, illetve 2,5 betöltetlen státusszal követik a sorban Közép-Magyarországot.

A visszaküldési arányokat és a kérdésre vonatkozó válaszolási kedvet is figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy abból a két régióból származik a két legmagasabb visszaküldési arányunk (85,7%, illetve 57,1%) ahonnan munkaerőhiányt egyáltalán nem jeleztek, és a kérdésre vonatkozó válaszolási kedv is viszonylag magas itt: az észak-magyarországi régióból 83,3%, a Nyugat-Dunántúlról 100,0%. A több betöltetlen álláshelyről beszámoló régiók esetében Közép-Magyarországról 46,7%-os visszaküldési arány mellett 100,0%-os válaszolási kedvvel számolhatunk. A Közép-Dunántúlt és a dél-alföldi régiót egyaránt 100,0%-os válaszolási kedv jellemzi, 30,0%-os és 44,4%-os visszaküldési arányok mellett.

2.8. Az intézmények gazdálkodása

A gazdálkodás természetesen több oldalról is megközelíthető. Ezek közül az egyik szempont lehet az összes rendelkezésre álló pénz mennyisége. A válaszoló intézmények (e kérdés esetében 34) a 2000. évben összesen 479 415 496 Ft-ból gazdálkodtak. A regionális megoszlás e téren az alábbi képet mutatja:

25. számú táblázat
A költségvetés bevételi oldala régióként

Régió	Válaszó intézmények száma	Legmagasabb összeg	Legalacsonyabb összeg	Átlagos összeg	Teljes összeg a régió egészében
Közép-Magyarország	12	33 236 000 Ft	2 196 953 Ft	13 873 920 Ft	166 487 043 Ft
Közép-Dunántúl	3	42 000 000 Ft	7 204 000 Ft	19 734 667 Ft	59 204 000 Ft
Nyugat-Dunántúl	3	17 710 000 Ft	9 000 000 Ft	12 297 000 Ft	36 891 000 Ft
Dél-Dunántúl	4	66 000 000 Ft	2 150 000 Ft	23 918 000 Ft	95 672 000 Ft
Észak-Magyarország	4	9 210 000 Ft	4 000 000 Ft	7 680 260 Ft	30 721 040 Ft
Észak-Alföld	6	31 472 000 Ft	2 000 000 Ft	13 164 735 Ft	78 988 413 Ft
Dél-Alföld	2	7 952 000 Ft	3 500 000 Ft	5 726 000 Ft	11 452 000 Ft
ÖSSZESEN:	34	-	-	-	479 415 496 Ft

A táblázatból látható, hogy országosan a legalacsonyabb intézményi költségvetés 2 000 000 Ft, a legmagasabb 66 000 000 Ft, tehát meglehetősen nagy a távolság a két véglet között. Az

egyes régiókon belül a legnagyobb különbséget Dél-Dunántúlon tapasztaltuk, a legkisebbet pedig Dél-Alföldön.

Ami az átlagos összegeket érinti: ezek az értékek a legalacsonyabb és legmagasabb összegek mentén sajnálatos módon kissé torzítanak, tekintettel arra, hogy az átlag sokkal érzékenyebb a szélsőségekre. Láthatjuk ezt abból is, hogy a legmagasabb átlagos értéket a Dél-Dunántúlon (ahol a legnagyobb távolságot is) tapasztaljuk, míg a legalacsonyabb átlagot a Dél-Alföldön (ahol a legkisebb távolságot is). Mindezek tudomásul vétele egyben azt is jelenti, hogy adataink e téren is pusztán a válaszoló intézményekről való gondolkodás részét képezhetik, s nem alapozhatnak meg országos következtetéseket.

Ha fenntartók szerint csoportosítjuk ezeket az értékeket, a következő adatokat kapjuk: az önkormányzati fenntartású intézmények (e kérdésnél 23 válaszolt) esetén a legmagasabb összeg 66 000 000 Ft, a legalacsonyabb 2 196 953 Ft, tehát igen nagy különbséget találhatunk. Ezen intézményeknél az átlagos gazdálkodási összeg 14 211 786 Ft. Ugyanezek az összegek a non-profit intézményeknél (10 válaszoló int.) az alábbiak szerint alakulnak: max. érték 42 000 000 Ft, min. érték 2 000 000 Ft, átlagos érték 12 554 441 Ft. Mindebből kitűnik, hogy a non-profit fenntartású intézményeknél jóval kisebb a távolság a legmagasabb, ill. legalacsonyabb érték között, és azt is láthatjuk, hogy az átlagos gazdálkodási összeg is alacsonyabb esetükben. Az egyetlen válaszoló egyházi fenntartású intézmény a 2000. évben 27 000 000 forintból gazdálkodott.

Ami még ezeket az információkat kiegészítheti: az önkormányzati fenntartású intézmények leggyakrabban (34,8%) hét- és kilencmillió forint közötti összeggel gazdálkodnak, míg a non-profit intézmények kettő- és hétmillió forint közöttivel.

Továbbá érdekes adat, hogy a teljes gazdálkodási összeg átlaga nem egyenes arányban nő az intézményi ellátottak számával, hiszen a 20-29 fő közötti intézményeknél egy jelentős visszaesés tapasztalható: a 10-19 fő közötti ellátotti létszám esetén az átlagos érték 11 701 038 forint, 20-29 fő esetén 8 941 363 forint, míg 30-39 fő esetén 17 031 200 forint, és ezt követően folyamatosan emelkedik.

A teljes összeg ismerete mellett nem elhanyagolható az sem, hogy az intézmények bevételei jellemzően vajon milyen forrásokból táplálkoznak. Ezzel kapcsolatban három jelentősnek vélt forrásról ejtenénk szót (az erre a kérdésre válaszoló 29 intézmény adatai alapján). Így pl. az *állami normatíva* kapcsán megemlítendő, hogy az intézmények 17,2%-ánál

a költségvetés bevételi oldalának 10%-át vagy annál kevesebbet fedez az állami normatíva. Ők tehát meglehetősen jó helyzetben vannak egyéb források terén. Ugyanakkor általában elmondható, hogy az intézmények több lábon állnak, hiszen az állami normatíva részesedése a bevételben maximum 60%-ot ér el.

A *pályázati bevételek* ugyanakkor, mint meglehetősen gyakori bevételi lehetőségek, az intézmények 64,3%-ánál elő sem fordultak a 2000. évben, és csak azok 17,9%-ánál haladta meg a 10%-ot. Tehát e téren igen szélsőséges helyzeteket találunk.

Szintén fontos bevételi forrásnak tűnik a *térítési díj*, amelyet az intézmények 58,1%-ában (25 intézmény) fizetnie kell az ellátottaknak. Ennek összege 9 intézményben egységes, mértékére 8 intézmény válaszolt az alábbiak szerint: a legalacsonyabb egységes összegű térítési díj 400 Ft havonta, a legmagasabb 10 000 Ft. (Az előbbi Közép-Magyarországon, az utóbbi a Dél-Dunántúlon működő intézményből származó adat.) E két határ között egyenletesen helyezkedik el a többi intézmény.

Nem egységes a térítési díj 14 intézményben (a térítési díjat szedő intézmények 56%-ában), melynek eloszlását a 26. sz. táblázat mutatja.

26. számú táblázat
A térítési díjak alakulása

	Legalacsonyabb térítési díj összege	Legmagasabb térítési díj összege	Átlagos térítési díj összege	Leggyakoribb térítési díj összege
minimum érték	903 Ft	5 000 Ft	2 750 Ft	2 037 Ft
maximum érték	7 480 Ft	17 600 Ft	9 900 Ft	10 000 Ft

Látható, hogy e téren is meglehetősen nagy távolságokat találunk az egyes intézmények között, azonban messzemenő következtetéseket ezek alapján nem vonhatunk le.

Maga a tény, hogy egy intézmény mennyi pénzből gazdálkodik, azzal együtt értelmezhető igazán, hogy elégedett-e ezzel az összeggel. Erre vonatkozó kérdésünk a nagyon elégedetlen kategóriától a nagyon elégedettig összesen hat „válasz-fokozatot” tartalmaz. Az adatok szerint a válaszoló intézmények 5,3%-a volt nagyon elégedetlen, 2,6%-a pedig nagyon elégedett a 2000. évi költségvetésével. Abban az esetben sem érzékelhetünk rendkívüli különbséget, ha az elégedett és elégedetlen kategóriákat összevonjuk, hiszen ekkor azt láthatjuk, hogy az intézmények 44,7%-a volt elégedett, míg 55,3%-a elégedetlen a rendelkezésére álló pénz mennyiségével.

Felvetődött a kérdés, vajon módosítja-e az elégedettség mértékét az, ha egy intézmény működtet alapítványt, hiszen az elvileg többletbevételi forrás lehet. Az adatok alapján úgy tűnik, van hatása az alapítvány létének az elégedettségre: az alapítványt működtetők 68,7%-a vallotta magát valamilyen mértékben elégedettnek, és 31,3%-a elégedetlennek. Ellenben az alapítványt nem működtetőknek csak 47,6%-a elégedett, s 52,4%-a elégedetlen.

Az adatok alapján a régió nem mutat szoros összefüggést az elégedettséggel. Ugyanakkor érdekes tény, hogy a különböző fenntartók esetén közel azonos mértékben találunk elégedett és elégedetlen intézményeket.

2.9. Az ellátottak foglalkoztatása

A vonatkozó rendelet értelmében a nappali ellátást nyújtó intézmények szolgáltatásainak ki kell terjedniük – többek között – a szabadidős programok szervezésére és a munkavégzés lehetőségének megteremtésére. A munka jellegű tevékenységek szervezését, az ellátottak foglalkoztatását végezheti maga az intézmény, de külső személyt vagy intézményt is megbízhatnak ezzel a feladattal. Amennyiben a fogyatékkal élők foglalkoztatását a nappali ellátást nyújtó intézmény végzi, az ebből származó – a ráfordítás összegével csökkentett – bevétel legalább 50%-át az ellátást igénybe vevőknek ki kell fizetni, a bevétel számukra ki nem fizetett részét pedig közösségi célokra kell felhasználni.

Kérdőívünk azon kérdésére, hogy „Szerveznek-e munka jellegű tevékenységet az intézménybe bejárók számára?”, mindössze két ellátó nem adott választ, a válaszolási kedv tehát ez esetben viszonylag magas, 95,3%-os. Mivel a vonatkozó rendelet kötelezővé teszi ilyen jellegű szolgáltatás biztosítását, érdemes azokat az ellátókat szemügyre vennünk, ahol mégsem teljesül ez az előírás. A teljes minta 11,6%-áról, öt intézményről van szó ez esetben, mely a válaszoló intézmények százalékában 12,2%.

A regionális elhelyezkedést tekintve a több szempontból is „hátrányos helyzetű” Közép-Magyarország vezet (bár itt is figyelembe kell vennünk, hogy itt található a legtöbb intézmény, és a mintánkba is ez a legnagyobb elemszámot adó régió), innen három ellátó számolt be arról, hogy nem szervez munka jellegű tevékenységet. Közép-Magyarország mellett a Nyugat-Dunántúlról és Észak-Magyarországról egy-egy intézmény jelezte, hogy ellátottjainak nem áll módjában munka jellegű tevékenységet végezni. Az intézmények nagyságát, a férőhelyek számát tekintve kettő 30-39 főt ellátó létesítmény jelezte azt, hogy nem szervez munka jellegű tevékenységet. A fenti kérdésre a 10-19 fős, a 20-29 fős és az 50-59 fős intézmények között minden kategóriában egy-egy nemleges választ találtunk. Ha azonban tudjuk azt, hogy a mintából csak két intézmény dolgozik 50 feletti ellátotti létszámmal, 50%-osra csökken a rendeletnek való megfeleléség ebben az ellátotti létszámú kategóriában. A fenntartó szervezeti formája mentén vizsgálva a munka jellegű tevékenységek szervezését, négy állami fenntartóval és egy non-profit szervezettel kapcsolatban állapítható meg e tekintetben a szabályoknak nem megfelelő működés.

Ahogy azt már említettük, munka jellegű tevékenységet egyrészt szervezhet maga az ellátó, de megbízhat ezzel külső személyt vagy intézményt is. A 27. számú táblázat a fenntartó

szervezeti formája mentén mutatja azt, hogy mennyire jellemző az egyes intézményekben a saját szervezésben történő munkavégzés, illetve külső személy vagy cég megbízása ezzel.

27. számú táblázat
A munka jellegű tevékenység szervezője fenntartók szerint

A munka jellegű tevékenység szervezője	Az intézmény fenntartójának szervezeti formája			Összesen
	állami fenntartó	non-profit szervezet	egyházi fenntartó	
az ellátó intézmény	12 (40,0%)	6 (54,6%)	1 (100,0%)	19 (45,2%)
külső személy vagy intézmény	18 (60,0%)	5 (45,4%)	0 (0,0%)	23 (54,8%)
ÖSSZESEN:	30 (100,0%)	11 (100,0%)	1 (100,0%)	42 (100,0%)

A táblázatból kitűnik, hogy míg az állami fenntartóknál kicsivel nagyobb arányú a külső személy vagy intézmény megbízása (60,0%), addig a non-profit szervezetek által fenntartott létesítményekben gyakoribb (54,6%) a saját szervezésű munkavégzés. Az egyetlen egyházi fenntartású intézményünkben az ellátó maga szervezi a munka jellegű tevékenységet. Az összesített adatok szerint mégis gyakoribb eset az, hogy a munka jellegű tevékenység szervezésével külső céget bíz meg a fogyatékkal élőket ellátó nappali intézmény.

A munka jellegű tevékenységeket tovább bontva munkavégzési célú, terápiás célú és képességfejlesztő, valamint képzési célú foglalkoztatási formákra, azt tapasztalhatjuk, hogy a válaszoló intézmények mindegyike (41 intézmény, 100,0%) végez terápiás célú képességfejlesztő foglalkoztatást, 33 intézményben (80,5%) van lehetőség munkavégzési célú tevékenységek folytatására és 14 ellátó (34,1%) szervez képzési célú foglalkoztatást. Természetesen egyik foglalkoztatási forma működtetése nem zárja ki azt, hogy más jellegű tevékenységet is folytassanak, az azonban jól látszik, hogy a terápiás, képességfejlesztő foglalkoztatások szervezése a leggyakoribb. A három munka jellegű tevékenység szervezésének eloszlását mutatja a 28. számú táblázat az egyes régiókra lebontva.

28. számú táblázat
A munka jellegű tevékenységek formái régióként

Munka jellegű tevékenység formája	Régió							Összesen
	Közép-M agyaro.	Közép-Du nántúl	Nyugat-D unántúl	Dél-Dun ántúl	Észak-Ma gyaro.	Észak-Alf öld	Dél-alföld	
terápiás célú, képességfejlesztő	13 (46,4%)	3 (37,5%)	4 (50,0%)	4 (44,4%)	6 (50,0%)	8 (47,1%)	3 (37,5%)	41
munkavégzési célú	9 (32,2%)	3 (37,5%)	3 (37,5%)	4 (44,4%)	4 (33,3%)	7 (41,2%)	3 (37,5%)	33
képzési célú	6 (21,4%)	2 (25,0%)	1 (12,5)	1 (11,2%)	2 (16,7%)	2 (11,7%)	2 (25,0%)	14

ÖSSZESEN:	28 (100,0%)	8 (100,0%)	8 (100,0%)	9 (100,0%)	12 (100,0%)	17 (100,0%)	8 (100,0%)	-
------------------	-----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	-----------------------	-----------------------	----------------------	---

A táblázat alapján elmondható, hogy minden régióban minden munka jellegű tevékenységi forma előfordulására találhatunk példát, a nyugat-dunántúli és a dél-dunántúli régióból azonban mindössze egy-egy olyan ellátó volt a válaszadók között, amely képzési célú foglalkoztatási tevékenységet végez. A terápiás célú, képességfejlesztő tevékenységek szervezésének dominanciája két régióban nem érvényes (Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl), itt ugyanis ugyanolyan számban folytatnak munkavégzési célú foglalkoztatásokat is.

Ahogy az már e fejezet elején, a rendelet vonatkozó utasítása kapcsán elmondtuk, a munka jellegű tevékenységekből származó bevételek elosztását szigorú előírások szabályozzák az intézményekben. A legelőször felmerülő kérdés arra vonatkozott, hogy ki kapja meg a munka jellegű tevékenységért járó javadalmazást. A válaszoló intézmények 66,7%-ában (18 intézmény) a résztvevők számára fizetik ki ezt az összeget, 25,9% (7 intézmény) jelezte azt, hogy mindketten – vagyis a résztvevők és az intézmény – részesülnek belőle és a válaszolók mindössze 3,7%-a (1 intézmény) nyilatkozott úgy, hogy az ellátó kapja a javadalmazást. Regionális elhelyezkedést tekintve az mondható el, hogy a dél-dunántúli és a dél-alföldi válaszadók mindegyike kizárólag a résztvevők számára történő kifizetésről tud, a többi régióban mindenhol előfordul az, hogy az intézmények és a résztvevők mindketten kapnak a javadalmazásból és az is, hogy csak a résztvevőnek fizetik. Az egyetlen olyan válaszadó intézmény, ahol az ellátó maga kapja a javadalmazást, a Nyugat-Dunántúlról való.

Arra a kérdésre, hogy „A bejárók szabadon gazdálkodhatnak-e a jövedelmükkel?”, nemleges válasz egyetlen közép-magyarországi ellátótól származik (4,0%), tehát minden régióban jellemző az „igen” válaszok túlsúlya (22 intézmény, összesen 88,0%). A válaszadók közül ketten (8,0%) nem rendelkeznek információval e kérdéssel kapcsolatban. Az intézmények fenntartójának szervezeti formáját tekintve, az a 22 válaszadó ellátó, ahol a bejárók szabadon gazdálkodhatnak a jövedelmükkel, nagyrészt állami fenntartású (77,3%) és 22,7%-ban non-profit. Az egyetlen olyan válaszadónk, aki arról számolt be, hogy ellátottjai nem gazdálkodhatnak szabadon a jövedelmükkel, non-profit szervezet által fenntartott.

A fentiekben túl kíváncsiak voltunk arra, hogy azokban az esetekben, amikor nem kizárólag a résztvevők kapják a javadalmazást (8 ellátó), vajon az intézmények a rendeleti szabályozás szerint járnak-e el, vagyis az ellátás színvonalának javítására fordítják-e a bevételnek a résztvevők számára ki nem fizetett részét. Adataink feldolgozásakor az derült ki, hogy e tekintetben minden válaszadó a rendeletben előírtak szerint jár el, vagyis minden olyan

intézményben, ahol az ellátottak munka jellegű tevékenységekből bevételhez jutnak, ezt az összeget közösségi célokra, az ellátás színvonalának emelésére fordítják.

2.10. Mentálhigiénés és egyéb foglalkozások

A fogyatékkal élők nappali ellátását végző intézmények egyik legfontosabb feladata, hogy ellátottai részére olyan szolgáltatásokat nyújtson, melyek hozzájárulnak az ellátottak állapotának szinten tartásához. Ennek egyik legfontosabb eszköze a mentálhigiénés foglalkozás, melyet 35 intézmény (a válaszolók 81,4%-a) biztosít, három intézmény (7,0%) nem nyújt ilyen szolgáltatást (egy közülük a Dél-Dunántúlon, kettő pedig az Észak-Alföldön működik), végül 5 intézmény (11,6%) nem válaszolt erre a kérdésre. A szolgáltatás kereteiről a 29. sz. táblázat ad tájékoztatást.

29. számú táblázat
A mentálhigiénés foglalkozások gyakorisága

A mentálhigiénés foglalkozások gyakorisága	Az intézmények száma	A válaszoló intézmények %-ában
heti	20	52,6%
havi	4	10,5%
alkalmankénti	11	29,0%
nem biztosít ilyen szolgáltatás	3	7,9%
ÖSSZESEN:	38	100,0%

Amint az első táblázatból kiderül, az a legjellemzőbb, hogy az intézmények (52,6%) hetente tartanak ilyen foglalkozásokat. Ez után az alkalmankénti gyakoriság következik (29,0%), ám erről a kategóriáról nem tudunk sokat. Végül ezt követi a havi gyakoriság (10,5%).

30. számú táblázat
A mentálhigiénés foglalkozások formája

A mentálhigiénés foglalkozások formája	Az intézmények száma	Az intézmények %-ában
egyéni	28	80,0%
kiscsoportos (max. 9 fő)	30	85,7%
nagycsoportos (9 fő felett)	13	37,1%

A foglalkozások formáját tekintve tudható, hogy általában egy intézményen belül többféle formát is alkalmaznak. Az jól látható, hogy a személyesebb egyéni, illetve kiscsoportos foglalkozások a gyakoribbak. Ezt támasztja alá az is, hogy – egy válaszoló

kivételével – a nagycsoportos foglalkozásokat tartó intézmények az egyéni foglalkozást is alkalmazzák.

A foglalkozások vezetőjével kapcsolatban a leggyakoribb válasz a gyógypedagógus vagy szociálpedagógus (ezt a lehetőséget az intézmények 60%-a választotta), ezt követi a mentálhigiénés szakember alkalmazása (25,7%), majd a szociális gondozó, gyógypedagógiai asszisztens által tartott mentálhigiénés foglalkozás (az intézmények 20%-ánál). Pszichiáter 6 intézményben végzi ezt a feladatot, pszichológus és szociális munkás 5-5 intézményben, végül pedagógus vagy óvodapedagógus 4 intézményben. Ugyanakkor az intézmények közel fele többféle szakembert is szokott alkalmazni e feladat ellátására.

Az intézmények ezeken túl igen nagy arányban biztosítanak szellemi, kulturális és szórakoztató, valamint fizikai tevékenységeket. A leggyakoribb a szellemi tevékenységek szervezése: 36 intézmény hetente tart ilyen foglalkozásokat. Fizikai tevékenységet 25 intézmény szervez heti gyakorisággal, míg kulturális és szórakoztató programokat 15 intézmény. Ezen túl a válaszolók 72,1%-a (31 intézmény) biztosít valamiféle sajtóterméket (leggyakrabban napi és havi lapot) az intézményt látogatók részére.